

ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI VE ÖNERİLER

Çocuklarda Davranış Bozuklukları

Davranış bozukluğu; bireyi, aileyi olumsuz yönde etkileyen, diğer insanların temel haklarının çiğnendiği yaşa uygun toplumsal kuralların hiçe sayıldığı davranışlardan oluşan bir durumdur. Davranış bozuklukları, çocuğun iç çatışmalarını davranışlarına aktarması sonucu ortaya çıkar (Yavuzer, 1995). Hırçınlık, sinirlilik, saldırganlık, inatçılık, yalan söyleme, çalma, küfür gibi davranışlar davranış bozukluklarına girer.

Çocuklarda Davranış Bozuklukları

- ▶ Bir çocuğun davranışının bozukluk sayılabilmesi şu ölçütlere bağlıdır (Yörükoğlu, 2002):
- ▶ **Yaşaya Uygunluk:** Her gelişim döneminin kendine özgü davranışları bulunduğundan çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerinin iyi bilinmesi gerekir. 3-5 yaş çocuğu dikkat çekmek ister. Hayal dünyası çok geniş olduğundan ve henüz yalanla yalan olmayanı ayırt edemediğinden bu yaşlardaki çocukların anlattıkları yalan olarak kabul edilmezken, 11-14 yaşlarındaki çocuklarda görülen yalan davranış bozukluğu olarak kabul edilir.

Çocuklarda Davranış Bozuklukları

- ▶ **Yoğunluk:** 5 yaş çocuğunda doğal kabul edilen öfke ve huysuzluk, başkasına fiziki zarar verme şekline dönüşürse davranış bozukluğu olarak kabul edilir.
- ▶ **Süreklilik:** Çocuğun belirli bir davranış türünü ısrarlı bir biçimde ve uzun zaman devam ettirmesidir.
- ▶ **Cinsel Rol Beklentileri:** Genellikle erkeklerin kızlara göre daha saldırgan olmaları beklenirken, erkeklere benzer biçimde saldırgan davranan kızların davranışları davranış bozukluğu kategorisine girer.

Davranış Bozukluklarının Nedenleri

- ▶ Çocuklardaki problem davranışların nedenlerini belirleyen etmenler biyolojik, aileye ve okula ilişkin etmenler olmak üzere üç grupta incelenebilir.
- ▶ **Biyolojik etmenler**

Her çocuk doğuştan kalıtsal, sinirsel ve biyokimyasal ya da bu üçünün birleşiminden oluşan belirli bir biyolojik yapıdadır. Biyolojik etmenler sonuçtan çok eğilimi oluşturmaktadır. Her çocuk biyolojik olarak bazı tür davranışlara eğilimli kılınmıştır. Bundan sonrası onun ileriki yaşamına ve deneyimlerine bağlıdır (Gençtan 1984).

Davranış Bozukluklarının Nedenleri

- ▶ **Aileye İlişkin Etmenler**
- ▶ Aileye ilişkin etmenler ise şu şekilde sıralanabilir (Enç, 1978):
- ▶ Gerekli sevgi ve ilgi gösterilmediğinde ya da yeterli zaman ayrılmadığında çocuk dikkat çekmek için davranış bozukluklarına yönelebilir.
- ▶ Aşırı otoriter ve baskıcı tutum, anne-babaya karşı öfke ve nefret duygularının gelişmesine neden olabilir. Özellikle dayak yiyen, kendisine sevgi gösterilmeyen çocuk anne-babasından intikam almak isteyebilir.

Davranış Bozukluklarının Nedenleri

- Anne-babanın aşırı koruyucu, hoşgörülü tutumu sonucu çocuk çevresindekilere aşırı bağımlı, özgüveni düşük, duygusal olarak çabuk kırılan bir kişi olur. Çocuğun kendi kendisine yetmesine olanak vermeyen bu tutum davranış bozukluklarına neden olabilir.

Davranış Bozukluklarının Nedenleri

► Okula İlişkin Etmenler

- Okul ortamındaki etkileşimin niteliği çocuğun davranışını etkileyecektir. Eğer çocuğun öğrenmeye ilişkin ve sosyal yetenekleri yeterli düzeyde değilse, büyük bir olasılıkla akranlarından ve öğretmeninden olumsuz tepki alacaktır. Böyle bir başlangıç, hem ileriki okul yaşamı hem de sosyal ilişkileri yönünden oldukça tehlikelidir. Bunun yanında öğretmenin aşırı eleştirici, kuralcı, kıyaslayıcı tutumu ve notu bir baskı aracı olarak kullanması bazı problem davranışlara neden olabilir ya da mevcut problem davranışları artırabilir (Enç 1978).

Davranış Bozukluğu Olan Çocuklarla Nasıl İlişki Kurulmalı?

- ▶ **Çocuğa zaman ayırmak:** Çocukla ilgilenmek, zaman ayırmak, çocuğun hoşlanacağı faaliyetleri yapmak gerekir. Birlikte geçirilecek zaman açısından nicelik değil, nitelik önemlidir.
- ▶ **Sevgiyi anlatmak:** Çocuğun kendini güvenli hissedebilmesi için sevildiğini bilmesi gerekir (Yavuzer, 1995).

Davranış Bozukluğu Olan Çocuklarla Nasıl İlişki Kurulmalı?

- **Cesaretlendirme:** Çocuğun kendine güvenmesini istiyorsa önce anne-baba çocuğa güvenmelidir. Çocuğun çabasını övmeli ve yüreklendirmelidir.

- **Karşılıklı saygı:** Azarlamak, bağırarak, vurmak, susturmak, tutarsız davranmak çocuğa saygısızlığın göstergesidir. Her çocuk ayrı bir birey olarak ele alınıp fikirleri sorulmalı ve fikirlerine saygı gösterilmelidir (Yavuzer, 1995).

Çocuklarda Görülebilecek Davranış Bozuklukları

Saldırganlık

Saldırganlık çocuğun güvenlik, mutluluk ya da başka bir gereksiniminin şekil değiştirerek başka bir biçimde ortaya çıkmasıdır. Çocuğun akranlarına vurması, ısırması, eşyaları fırlatması, tekmelemesi, tükürmesi ve zarar vermeyi amaçlayan tehditler şeklinde sözel saldırılarda bulunmasıdır (Yaşar, 2013).

Saldırganlık

► Sürekli ve aşırı biçimde saldırgan olan çocuk (Yaşar, 2013);

► sinirli ve aşırı geçimsizdir.

► anında parlar ve kavgaya hazırdır.

► sürekli kuralları çiğner ve ceza alır ancak cezadan etkilenmez ya da kısa süreli etkilenmiş gibi görünür.

► sıradan anlaşmazlıkları bile kavga ederek çözmeye çalışır.

► tepkileri ölçsüz ve durumla orantısızdır.

► Bu çocuklar evde okulda sürekli sorun yaratırlar ve yetişkinlerle sürekli çatışma içindedirler.

Çocuklarda Saldırganlığın Nedenleri

- ▶ Saldırgan davranışların ebeveynler tarafından ödüllendirilmesi. Geleneksel kültürün «Erkek adam dediğin kimseden vurdu mu devirir.» vb. söylemlerle erkek çocuğun saldırganlığını onaylaması.
- ▶ Çocuğun yetişkinlerden şiddet görmesi, yeterli anlayış ve sevgi görememesi.
- ▶ TV ve kitle iletişim araçlarının olumsuz etkisi.
- ▶ Olumsuz anne-baba tutumları.
- ▶ Çocuk ile ebeveyn arasında etkili iletişimin olmayışı
(Sipahioğlu, 2014).

Çocuklarda Saldırgan Davranışı Nasıl Önleyebiliriz?

► Öncelikle anne-baba çocuğa saldırganlık modeli olmamalıdır.

► Çok fazla saldırgan davranışa tolerans gösterilmemelidir.

Çocuğun istekleri bu tip davranışlar sergileyince yerine getirilmemelidir. Saldırgan davranışlar ödüllendirilmemeli

ve onun bu davranışının istenmeyen bir davranış olduğu hemen gösterilmelidir.

► Saldırgan davranışlar ortaya çıktığında yetişkinler sakın davranmalı, düşmanca duyguların gelişimine sebep olabileceğinden dayığa başvurmamalı ve ben dilini (Böyle davrandığın için üzuldüm.) kullanmalıdır (Yavuzer, 1995).

Çocuklarda Saldırgan Davranışı Nasıl Önleyebiliriz?

- ▶ Çocuk gergin ve sinirliyken onunla tartışmamalı, sakinleşmesini beklemeli ve daha sonra davranışı ile ilgili konuşulmalıdır.
- ▶ Çocuğa sosyal olgunluğuna uygun çeşitli sorumluluklar verilmeli, başarıma duygusu yaşatılmalıdır.
- ▶ Olumlu davranışı pekiştirilmelidir. Yetişkinler çocuğun olumlu davranışını görüp, olumsuz davranışı görmemezlikten gelmelidir. Çocuk bu davranışı yapmadığında sözel olarak ödüllendirilmelidir (Yavuzer, 1995).

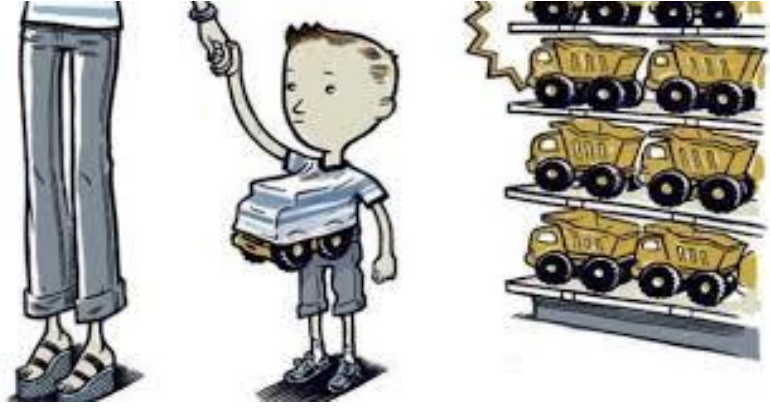
Çocuklarda Saldırgan Davranışı Nasıl Önleyebiliriz?

- ▶ Çocuğun dışarıda oynamasına izin verilerek çocuğun enerjisini boşaltması sağlanabilir.
- ▶ Diğer çocukların güvenliğini ciddi bir şekilde tehdit etmedikçe saldırgan davranışın üstünde durmamak gerekir.
- ▶ Başkalarına vuracağı zaman çocuğa kendi kendini engelleyici cümleler söylemesi öğretilir. «10'a kadar say. Ona vurma.» gibi.
- ▶ Çocuğa saldırgan davranışları ile isteklerini elde edemeyeceği, istediği şeyleri kaybettiği gösterilmeli ve yaşatılmalıdır (Yaşar, 2013).

Çocuklarda Saldırgan Davranışı Nasıl Önleyebiliriz?

- ▶ Şiddet içeren programları seyretmesi engellenerek çocuk saldırgan modellerle karşı karşıya getirilmemelidir.
- ▶ Kızgınlıktan kurtulmak için alternatifler bulunabilir. Yumruklanabilen kil, çakılabilen çiviler, resim çizme, boyama, futbol, basketbol gibi sporlar çocuğun kızgınlık duygularını kontrol altına almayı sağlayabilir.
- ▶ Anne-babalar bu çocuklarla iletişim kurarken ben dilini kullanmalıdır. Örneğin; «Böyle kavga ettiğin zaman rahatsız oluyorum, üzülüyorum.» şeklinde yetişkinler duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını davranış anında dile getirmelidir (Yaşar, 2013).

Çocuklarda Çalma Davranışı

Çalma, çocuğun kendine açıkça ait olmayan bir eşyayı izinsiz olarak alıp ona sahip olmasıdır. Okul çağlarında görülen ve sık tekrarlayan çalmalar üzerinde önemle durmak gerekir. 10 yaşından

sonra sürekli olarak devam eden çalma davranışı ciddi bir duygusal bozukluğun göstergesidir ve profesyonel yardım almak gerekir (Yörükoğlu, 2002).

Çocuklarda Çalmanın Nedenleri

- ▶ Çocuğa yeterli harçlık verilmemesi.
- ▶ Çocuğun hayatında önemli bir yoksunluk varsa, sevilmediğini düşünen çocuk ilgi çekmek için çalabilir.
- ▶ Çocukta mülkiyet fikrinin gelişmemiş olması.
- ▶ İntikam almak: Başarılı bir çocukla kıyaslanan bir çocuk, ondan intikam almak için eşyalarını alabilir. Çocuk otoriter anne-baba ya da öğretmenden intikam almak için de çalabilir (Yörükoğlu, 2002).

Çocuklarda Çalmanın Nedenleri

- ▶ Çocuk, anne-babasının, yaptığı bu davranıştan bilinç altı zevk aldığını hissederse çalmaya devam edebilir.
- ▶ Çocuk bir grubun onayını almak, başkalarına yaranmak için çalabilir. yaranmaktır.
- ▶ Bazı çocuklar kendi güçlerini, erkekliklerini kanıtlamak için çalabilirler (Yörükoğlu, 2002).

Çocuklarda Çalma Davranışı Nasıl Önlenir?

- ▶ Değerleri öğretmek: Çocuğa dürüstlük ve başkalarının mülküne önem verme öğretilmelidir.
- ▶ Örnek oluşturma: Önce anne-baba çocuğa örnek olmalıdır. Başkasına ait eşyalar alınmamalı, bulunmuş eşyalar geri götürülmelidir.

- ▶ İletişimi güçlendirmek: Eğer evde çocuk yakın ilişkiden yoksunsa, yeterli zaman ayrılmıyorsa aile bireyleri arasındaki ilişki güçlendirilmelidir.
- ▶ Çocuğa belirli bir miktarda harçlık verilmelidir (Yaşar, 2013).

Çocuklarda Çalma Davranışı Nasıl Önlenir?

- ▶ Mülkiyet hakları: Çocuğa ihtiyacı olduğunda, kendisine ait olmayan bir eşyayı nasıl ödünç alabileceği ve bunu nasıl geri vereceği öğretilmelidir.
- ▶ Etrafta bozuk para gibi cezbedici eşyalar bırakılmamalıdır.
- ▶ Çocuğun kendisine ait eşyaları olmalı ve anne-baba çocuğun eşyalarını kullanacağı zaman ondan izin almalıdır (Yaşar, 2013).

Çalma Davranışı Gösteren Çocuğa Nasıl Davranılır?

- ▶ Aşırı tepki göstermemek gerekir. Kesinlikle fiziksel ceza verilmemelidir. Bağırıp çağırmadan olayın onaylanmadığını göstermelidir.
- ▶ Çocuğu kötü olarak damgalamadan sadece çocuğun o andaki yaptığı davranış eleştirilmelidir.
- ▶ Çocuk aldığı eşyayı özür dileyerek kendisi geri vermelidir. Eğer eşya kırılmış ya da bozulmuşsa yenisi alınmalı ve parası çocuğun harçlığından ödetilmelidir.
- ▶ Çocuğun hatalı davranışı iş yaparak ödemesi sağlanabilir. «Arkadaşının eşyasını izinsiz almana çok üzüldüm. Yalnızca sana ait eşyalara sahip olabilirsin. Kuralı bozduğun için balkonu yıkayacaksın.» Eğer çocuk yapmak istemezse o zaman sinirlenmeden “Ya söylediklerimi yaparsın ya da istediklerini yapma hakkını kaybedersin.» denebilir (Sipahioğlu, 2014).

Çocuklarda Yalan Söyleme

- ▶ 5 yaşından itibaren gerçek ile yalan arasındaki fark çocuk tarafından kavranmaya başlanır. Fakat anne-babayı memnun etme, onların sevgisini kaybetmeme isteği ile anne-babanın üzüleceği ya da kızabileceği durumlarda doğal olarak gerçeği çarpıtma yoluna gidebilirler.
- ▶ 7 yaşından itibaren soyutlama yeteneği gelişir, 8-9 yaşlarında gerçek ile yalan arasındaki fark tam olarak kavranır, 10-11 yaşlarında ise doğru ile yanlış bilişsel beceriler aracılığıyla ayırt edilir hale gelir (Yörükoğlu, 2002).

Çocuklarda Yalan Söyleme

- Yalan söyleme 11 yaşın üzerinde devam ediyorsa uyum ve davranış bozukluğu olarak kabul edilebilir. Burada da öncelikle yalanın sadece anne babaya mı, genel olarak mı söylendiğine dikkat edilmelidir (Yörükoğlu, 2002).

Çocuklarda Yalan Söylemenin Nedenleri

- ▶ Anne babanın yalan söylemesi, aile çevresinde yalana sık başvurulması.
- ▶ Çocuk ilgi çekmek, sevginizi almak için yalana başvurabilir.
- ▶ Çocuk ebeveynleri tarafından aşağılanarak ya da ceza ile terbiye edilmeye çalışılıyorsa yalan söyleyebilir.
- ▶ Gerçekleşmeyen hayal ve arzular çocuğu yalana sevk edebilir.
- ▶ Arkadaşları etkilemek ve grup içinde etkin bir pozisyona gelmek, grup içinde kabul edilmek için de çocuklar yalana başvurabilir (Uluhan, 2015).

Çocuklarda Yalan Söylemenin Nedenleri

- ▶ Özgüveni ve özsaygısı düşük çocuklar, saldırganlık ya da suçluluk duygusu olan çocuklar yalan söylemeyi alışkanlık haline getirebilir.
- ▶ Özellikle ergenler yapmayı çok istedikleri, ancak izin verilmeyeceğini bildikleri durumlarda yalan söyleyebilir.
- ▶ Ergenler yaşam alanlarına çok müdahale edildiklerinde mahremiyetlerini korumak için yalana başvurabilir.
- ▶ Erken çocukluk dönemlerinde aşırı ödüllendirilen çocuklar, okul döneminde, arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde vb. bunu bulamadıklarında yalan söyleme gereksinimi duyabilirler (Uluhan, 2015).

Çocuklarda Yalan Nasıl Önlenir?

- ▶ Yetişkinler örnek olmalıdır. Eğer anne-baba başkalarına yalan söyleyecek olursa, çocuğun dürüstlüğün önemini anlaması çok güç olacaktır.
- ▶ Yalan söylemeye devam etmeye neden olacağından aşırı tepki göstermemek gerekir.
- ▶ Çocuklardan başaramayacakları şeyler beklenmemelidir.
- ▶ Fazla baskıdan kaçınılmalı ve aşırı sert kurallarla çocuğun yaşamı sınırlanmamalı (Doğramacı, 1984).

Çocuklarda Yalan Nasıl Önlenir?

- ▶ Anne ya da babanın çocuğa yalan söyletmemeli. Annenin “Bu yaptığımızı baban duymasın.” demesi gibi.
- ▶ “Doğru söylersen ceza vermeyeceğim.” dedikten sonra, çocuk doğruyu söyleyince “Biliyordum.” diyerek tepki vermek ya da dayak, çocukta yalanı pekiştirir. 7-Çocuğun diğer çocuklarla kıyaslanmaması gerekir.
- ▶ Anne-baba-çocuk iletişiminin olumlu olması, çocuğun istek, sıkıntı, ve endişelerini ebeveynleriyle konuşabilmesi gerekir (Doğramacı, 1984).

Çocuklarda Yalan Nasıl Önlenir?

- ▶ Yalan söylediği için çocuğu suçlamamak gerekir. «Yalancı» etiketi yapıştırılmış olan bir çocuk, bu etiketin gereklerini yerine getirecektir.
- ▶ Çocuğun bu davranışı onaylanmasa bile, her koşulda sevildiğini anlamasına yardımcı olunmalı.
- ▶ Doğrudan emin olmak için kontrol edilmeli. Çocuğa “Ödevin bitti mi?” diye sormak yerine “Ödevini görmek istiyorum.” denmeli. Bu davranış çocuğun hem kontrol edileceği için ödevini düzgün yapmasını sağlar hem de sonucundan çekindiği için yalan söylemesini engeller (Doğramacı 1984).

Çocuklarda Küfür

- ▶ Küfür üç temel gruba ayrılır (Yaşar, 2013):
- ▶ Beddua etmek ya da birine zarar verilmesi dileğini yansıtan konuşma biçim
- ▶ Cinsel içerikli küfürler, müstehcen konuşmalar,
- ▶ Manyak, salak gibi kişiliğe yönelik küfürler.

Çocuklarda Küfrün Nedenleri

- ▶ Bazı çocuklar anne-babadan yeterli ilgiyi göremiyorlarsa dikkat çekmek için küfrederler.
- ▶ Bazı çocuklar için yetişkinleri şok etme, rahatsız etme eğlenceli olabilir.
- ▶ Çok engellenen, yaşama alanı çok daraltılan çocuk kırgınlık olarak küfredebilir (Yaşar, 2013).

Çocuklarda Küfrün Nedenleri

- ▶ Bazıları için kötü söz söyleme bir savunma davranışıdır. Küfür etmenin tam anlamıyla yasak olduğu çevrede yetişenler, isyan ederek bağımsızlıklarını göstermek isterler.
- ▶ Bazen de çocuklar yetişkin olmanın bir sembolü olarak kötü söz söylerler.
- ▶ Akranları tarafından onaylanma ihtiyacı hisseden çocuklar küfre başvurabilirler (Yaşar, 2013).

Küfreden Çocuklara Nasıl Davranılmalı?

- ▶ Kaba ve küfürlü konuşmayarak çocuğa örnek olunmalı.
- ▶ Eğer çocuk kızgınlıklarını rahatlıkla dile getirebilme özgürlüğüne sahipse olumsuz duygularını belirtmek için daha az küfürlü sözcük kullanacaktır.
- ▶ Küfür içeren kelimeler bir kağıda yazılarak tanımlanır ve daha sonra tartışılır.
- ▶ Çocuklar kötü sözcükler kullandığında üzerinde durulmazsa, çocukların bu sözcükleri söylemeleri için bir nedenleri kalmayabilir.
- ▶ Yaratıcı olmaya özendirme: Yaratıcı uğraşlar, yazınsal faaliyetler, spor vb. yaratıcılığı artırıp kötü söz kullanımını engeller (Sipahioğlu, 2014).

Küfreden Çocuklara Nasıl Davranılmalı?

- ▶ “Dilsizlik Oyunu”: Anne-babalar böyle durumlarda sessizlik oyunu oynayarak çocuğu yönlendirebilirler. “Senin kullandığın kelimenin anlamı nedir?”, “Anlamıyorum.” denilerek çocuktan yanıtlanması istenir.
- ▶ Kötü sözcüklerin yıpratılması: Çocuk bu kelimeyi kullandığında ondan 5 dakika boyunca bu kelimeyi söylemesi istenebilir. Büyük olasılıkla bir daha kullanmayacaktır.
- ▶ Ciddi cezalandırmama: Eğer çocuk dövülerek, bağırılarak, tehdit edilerek cezalandırılırsa yakalanıp cezalandırılmamak için bu kelimeleri gizlice kullanmayı öğrenir.
- ▶ Uygun olmayan bu sözcüklerin yerine, uygun kabul edilebilir sözcükler kullanması için çocuğu bilgilendirmek gerekir. Çocuk olumlu sözcük kullandığında, çocuğun övülmesi gerekir (Sipahioğlu, 2014).

KAYNAKÇA

- ▶ Doğramacı, İ. (1984). *Annenin kitabı*. Ankara: Meteksan Ltd. Şti.
- ▶ Enç, M. (1978). *Ruh sağlığı bilgisi*. İstanbul: İnkılap Basımevi.
- ▶ Geçtan, E. (1984). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Evrim Matbaacılık.
- ▶ Sipahioğlu, E. (2014). *Çocuklarda uyum, davranış bozuklukları ve öneriler*. <https://indigodergisi.com/2014/03/cocuklarda-uyum-davranis-bozukluklari-ve-oneriler/> adresinden erişildi.
- ▶ Uluhan, E. F. (2015). *Çocuğun yalan söylemesi*. <http://www.antalyapsikiyatri.com/cocuk-sorunlari-psikolog/cocugun-yalan-soylemesi> adresinden erişildi.
- ▶ Yaşar, V. (2013). *Çocuklarda davranış problemleri ve çözüm yolları*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- ▶ Yavuzer, H. (1995). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ▶ Yörükoğlu, A. (2002). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınevi.